

ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

*Ἐμμενῶ ταῖς ξυνθήκαις καὶ ταῖς σπονδαῖς
ταῖσδε δικαίως καὶ ἀδόλως (Θουκ. V, 18)*

Αἱ συμβάσεις δημοσίου δικαίου, αἱ συνθῆκαι καὶ τὰ σύμφωνα τῆς ἀρχαιότητος ἀπετέλεσαν πάντοτε τὸ ἀντικείμενον μελέτης πλείστων ἐρευνητῶν ἀσχολουμένων μὲ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων λαῶν. Μὲ αὐτὰς ἡσχολήθησαν ίστορικοί, ἀρχαιολόγοι, ἐπιγραφολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι. Οἱ νομικοὶ¹ περιέργως ἐλάχιστα ἡσχολήθησαν, καίτοι αἱ μορφαὶ αὗται τοῦ δικαίου παρουσιάζουν μέγιστον ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς σκέψεως, τόσον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσον καὶ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ὁμολογούμενως εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν, εἶναι εὐάριθμα σχετικᾶς, ιδίᾳ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Διὰ τῆς μελέτης δὲ τούτων ὁ ἀναγνώστης ἔξοικειοῦται καὶ κάμνει τὴν γνωριμίαν του μὲ τὰς σκέψεις καὶ τὰς μορφάς ἐκείνας τοῦ δικαίου, αἵτινες ἔχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λαῶν διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν μεταξύ των σχέσεων. Δίδεται οὕτως ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ δυνατότης εἰς τὸν ἀναγνώστην καὶ ἐρευνητὴν νὰ ἀντλῇ πληροφορίας καὶ νὰ συναγάγῃ συμπεράσματα ἀναφερόμενα εἰς τὸ πεδίον «τῶν συνθηκῶν, συμφώνων καὶ συμμαχιῶν» τοῦ δημοσίου βίου τῶν ἀρχαίων λαῶν, καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων.

Διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας μελέτης τὸ θέμα δὲν ἔξαντλεῖται. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξαντληθῇ εἰς μίαν πραγματείαν ἐνὸς ἢ δύο τυπογραφικῶν φύλλων. Ἐκείνο δῆμος, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκεται τούλαχιστον διὰ τῆς παρουσιάσεως τοῦ ἀνὰ χεῖρας πονήματος εἰς τὸν δρίζοντα τῆς ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας², εἶναι ὁ προβληματισμὸς καὶ ἡ παρόρμησις καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν τοῦ δικαίου εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐλάχιστα γνωστῆς αὐτῆς πτυχῆς τοῦ δημοσίου βίου τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐν ἀρχῇ τῆς προσπαθείας τῆς μελέτης ταύτης καταδεικνύεται ἡ αὐστηρὰ προσήλωσις τῶν πρώτων ἀνὰ τὸν κόσμον κατὰ Πολιτειακὸν σύστημα δργανωμένων κοινωνιῶν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς τηρήσεως τῶν συμπεφωνημένων³,

1. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ συμβολὴ τοῦ νομικοῦ Barbeirac, ὁ ὁποῖος πρὸ δύο καὶ πλέον αἰώνων ἔκαμε τὴν πρώτην συλλογὴν τῶν διακρατικῶν συνθηκῶν.

2. Εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ψηφισμάτων τῆς ἀρχαιότητος ἀπουσιάζουν δόνματα Ἑλλήνων νομικῶν ἐρευνητῶν.

3. Ἰδοὺ μὲ πόσην εὐγλωττίαν παραδίδεται εἰς ἡμᾶς ἡ βαθεῖα εἰς περιεχόμενον δρκω-

ρὴν τῶν διακρατικῶν σχέσεων τῶν ἀτόμων. Ἀκριβῶς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς ὑπηρετοῦν αἱ συνθῆκαι τῶν Ἀρχαίων Μακεδόνων, τόσον μὲ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις-κράτη, ὅσον καὶ μὲ τοὺς ἄλλοεθνεῖς.

I. ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Ἡ τεχνικὴ τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἡ στρατηγικὴ τῆς διπλωματίας δὲν ἥσαν ἄγνωστοι εἰς τὸ ἀρχαῖον μακεδονικὸν κράτος. Λαμπρὰν εἰκόνα περὶ τῆς ἴκανότητος τῆς ἀρχαίας Μακεδονικῆς γραμματείας κατὰ τὸ στάδιον τῶν διαπραγματεύσεων, ώς πρὸς τὰ θέματα συνάψεως τῶν διακρατικῶν συμφώνων, μᾶς παρέχουν αἱ παρατιθέμεναι τέσσαρες συνθῆκαι, αἱ δόποιαι εἶναι ἐρανισμέναι ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν Bengtson¹ καὶ Schmidt². Ἐκ τῆς ἀνατομίας τῶν συνομολογηθεισῶν συνθηκῶν εὐκόλως ὁδηγεῖται ὁ ἐρευνητὴς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ὑπελείποντο τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν διπλωματικήν δραστηριότητα, ἀλλὰ οὔτε καὶ εἰς τὴν μεθοδολογίαν καὶ τὴν τεχνικὴν διεκπεραιώσεώς των.

Ἡδη τὸν 5ον αἰῶνα π.Χ., δηλ. κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προφιλιππικῆς ἀκόμη Μακεδονίας, ἀπαντῶμεν Ἀθηναϊκὴν ἐπιγραφήν, ἡ δόποια περιέχει τὸ κείμενον τῆς περιωνύμου συνθήκης τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Περδίκκα Β', τὸ δόποιον φέρει τὰς ὑπογραφάς τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τῶν μακεδόνων εὐγενῶν, τῶν λοιπῶν ἐπισήμων, ώς καὶ τοῦ, ἀργότερον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 413 π.Χ., βασιλέως τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, Ἀρχελάου³.

Βεβαίως ἔξ ἀπόψεως γεγονότων πανελληνίου ἐνδιαφέροντος ἡ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν Μακεδόνων δὲν παρουσιάζεται πάντοτε τόσον πλουσία, ὅσον ἡ τῶν Ἀθηνῶν. Ἰσως τοῦτο νὰ διφείληται εἰς τὴν πενιχρότητα τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἵσως καὶ νὰ μὴ κατέστη δυνατόν εἰς τοὺς Μακεδόνας νὰ ἀναπτύ-

μένων Ἐθνῶν ἀναφέρει: Σκοποὶ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν εἶναι οἱ ἔξης: «Νὰ διατηρῶσι τὴν διεθνῆ εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν καὶ πρὸς τοῦτο νὰ λαμβάνωσι τελεσφόρα συλλογικὰ μέτρα διὰ τὴν πρόληψιν καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλῶν κατὰ τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τὴν καταστολὴν ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν ἢ ἄλλων διαταράξεων τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ ἐπιτυγχάνωσι, δι' εἰρηνικῶν μέσων καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου τὴν διευθέτησιν ἢ διακανονισμὸν διεθνῶν διαφορῶν ἢ καταστάσεων αἴτινες θὰ ἡδύναντο νὰ ὁδηγῶσι εἰς τὴν διατάραξιν τῆς εἰρήνης».

1. H. Bengtson, Die Verträge des griechisch-römischen Welt, München-Berlin 1962, σ. 109, ἀρ. 186. σ. 130, ἀρ. 194. σ. 178, ἀρ. 231. σ. 220, ἀρ. 264.

2. Hatto Schmidt, Die Staatsverträge des Altertums II, München und Berlin 1962, σ. 246.

3. Περὶ τῆς συνθήκης Περδίκκα-Ἀθηνῶν ἴδε O. Hoffmann, Die Makedonen, ihre Sprache u. ihr Volkstum, Göttingen 1906, σ. 137, 138, Δημ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀρχέλαος καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις του ἐν Μακεδονίᾳ, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 6.

ζουν τὴν ἐξωτερικήν πολιτικήν των καὶ τὸν μηχανισμόν των εἰς βαθμὸν ἴκανοποιητικόν, καθ' ὅτι εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων ἀλληλοσυγκρουομένων δυνάμεων, δηλ. τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων, ως καὶ τηροῦντες οὐδετέραν στάσιν ἔναντι τῶν συγκρουομένων δυνάμεων Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν¹ δὲν είχον τὴν δυνατότητα νὰ διαδραματίσουν σημαίνοντα ρόλον καὶ νὰ ἀναπτύξουν δραστηρίαν ἐξωτερικήν πολιτικήν, ὥστε νὰ ἀφῆσουν πολλαπλᾶς μαρτυρίας πηγῶν εἰς τὸν διπλωματικὸν τομέα. Ἐπὶ πλέον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγγωρισθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς πληθώρας τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων, τῆς διαρκοῦς συγκρούσεως μετὰ τῶν γειτονικῶν φύλων, ως καὶ τῆς προσπαθείας ἀνυψώσεως τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ Μακεδονία ἐκρατήθη μακράν τοῦ ἐπικέντρου τῶν κοσμογονικῶν γεγονότων, τὰ δόποια ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ διπλωματικὴ δραστηριότης τῶν Μακεδόνων ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῆς πρωτευούστης τοῦ Περσικοῦ Κράτους μέχρι Ἀθηνῶν καὶ Καρχηδόνος, γεγονός τὸ δόποιον μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐπέδειξαν ὄπωσδήποτε λίαν ηὑξημένην πολιτικὴν συνέσεως, διορατικότητος, ἀλλὰ καὶ ἴκανότητα προσαρμογῆς πρὸς τὰς ἑκάστοτε περιστάσεις.

Ἄψευδεῖς μάρτυρες περὶ τῆς Μακεδονικῆς εἰσόδου εἰς τὸν κόσμον τῆς διπλωματικῆς δραστηριότητος τῶν ἀρχαίων κρατῶν εἶναι τὰ κατωτέρω παρουσιαζόμενα σύμφωνα.

1. Σύμφωνον μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μακεδόνος Περδίκκα καὶ τοῦ Ἀρραβαίου τοῦ Λυγκηστοῦ (423/22)².

Τὸ κείμενον τῆς ἐγγράφου αὐτῆς συνθήκης διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Οἱ στίχοι 1-46 ἀναφέρονται εἰς ἓν Ἀττικὸν ψήφισμα διὰ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκα τοῦ Β' καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ.

Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης συνομολογεῖται ἐν εἶδος συμφώνου φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως. Ἐκτὸς τούτου διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς παρέχονται εἰς τοὺς Ἀθηναίους προνόμια διὰ τὴν προμήθειαν μακεδονικῆς ξυλείας. Μὲ τὴν γνωστὴν δὲ σύμβασιν τοῦ 423/22 οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέτυχον ἀπὸ τὸν Περδίκκα νὰ ἐξασφαλίσουν προνομιακῶς διὰ τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀγορὰν τὴν μακεδονικὴν ξυλείαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀρχελάου ἡ ἀνάγκη τῆς προμηθείας

1. Δ. Κανατσούλη, ἔ.ἄ., σ. 21.

2. Ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη εἰς πέντε τεμάχια ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου. Τὸ κείμενον δὲν σώζεται πλήρως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως κατεβλήθησαν φιλότιμοι προσπάθειαι ὑπὸ τοῦ V. Scala ἔως καὶ τοῦ Bengtson διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κειμένου (Bengtson, ἔ.ἄ., σ. 109-113).

τῆς ξυλείας ταύτης γίνεται δι' αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτική, λόγω τῆς ἀπωλείας τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ στόλου των κατὰ τὴν Σικελικὴν ἐκστρατείαν. Ἐπρεπε λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν δὲν ἥθελον νὰ ἴδουν νὰ περιέλθῃ εἰς σοβαρὸν κίνδυνον αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τοῦ κράτους των, νὰ προβοῦν ἐσπευσμένως εἰς τὴν προμήθειαν ναυπηγησίμου ὄλικοῦ διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ στόλου των¹. Ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὴν Λυσιστράτην του (411 π.Χ.), στ. 421 κ.ἔ., παρουσιάζει ως ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν προμήθειαν ξυλείας καὶ ἰδίως κωπῶν: ὅτε γ' ὥν, ἐγὼ πρόβοντος, ἐκπορίσας ὅπως κωπῆς ἔσονται τ' ἀργυρίου νννὶ δέον, ὅπὸ τῶν γυναικῶν ἀποκέλεισμαι τῶν πυλῶν.

Ἡ σπουδαία αὕτη διμερὴς ἐμπορικὴ σύμβασις ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν λίαν ηὑξημένων γνώσεων περὶ τοῦ δικαίου τῶν συμβάσεων εἰς τὰς συναλλαγὰς τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν προθυμίαν τῶν Μακεδόνων ἡγετῶν νὰ συνεισφέρουν πάσης φύσεως ὄλικὰ ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἡγετίδος δυνάμεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ ἀνωτέρω ὁδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι σπουδαία πολιτιστικὰ ἀγαθὰ ἦσαν τὸ ἀντάλλαγμα τῶν προσφορῶν τῶν Μακεδόνων ἡγετῶν.

2. Συνθήκη μεταξὺ τοῦ Ἀμύντα τοῦ Γ' καὶ τῶν Χαλκιδέων κατὰ τὸ ἔτος 393 π.Χ.

Μιὰ μορφὴ συνθήκης κλασσικοῦ τύπου, στηριζομένη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Νικιείου Εἰρήνης², συνωμολογήθη μεταξὺ τοῦ Ἀμύντα Γ', υἱοῦ τοῦ Ἀρριδαίου, καὶ τῶν Χαλκιδέων.

Τὸ σύμφωνον ἀμοιβαίας φιλίας καὶ βοηθείας μεταξὺ τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν περιλαμβάνει ως βασικὸν ὅρον τὴν ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν παροχὴν συνδρομῆς κατὰ πάσης ἔξωτερικῆς ἐπιθέσεως³.

1. Δ. Κανατσούλη, ἔ.ἄ., σ. 61. Βλ. Θούκιδης, V, 14-18 κ.ἔ. Βλ. ὡσαύτως μετάφρασιν τοῦ Βενιζέλου σ. 243 κ.ἔ., ὡσαύτως Βεντσόν, ἔ.ἄ., σ. 178-179, ὅπου παρατίθεται πλουσία βιβλιογραφία.

2. Ἡ πεντηκονταετία εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, δηλ. μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων δυνάμεων τοῦ Μεσογειακοῦ χώρου, είναι καρπός τῶν γεγονότων μεταξὺ τῶν ἑτῶν 422 π.Χ. καὶ ἐπομένων. Μετά τὴν ἐνιαυσίαν ἀνακωχὴν μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων (423-422 π.Χ.), εἰς τὴν ὁποίαν κατέληξαν οἱ ἐμπόλεμοι, ἀκολουθοῦν τὰ γεγονότα τῆς ἐκτοπίσεως τῶν Δηλίων ὅπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κλέωνος εἰς Χαλκιδικήν, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀθηναίου Φαίακος εἰς Σικελίαν, ἡ είσοδος τοῦ Στρατηγοῦ Βρασίδα εἰς τὴν Ἀμφίπολιν, ἡ συμπλοκὴ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τέλος ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐκστρατευτικῶν σωμάτων εἰς τὰς βάσεις των. Φαίνεται ὅτι ἡ ἡττα τοῦ Δηλίου, ως καὶ ἡ μάχη τῆς Ἀμφίπολεως ἀπεθάρρυνεν τοὺς ἐμπολέμους καὶ κυρίως τοὺς Ἀθηναίους.

3. Βεντσόν, ἔ.ἄ., σ. 178, Ακεφ. Συνθῆκαι πρὸς Ἀμύνταν τὸν Ἐριδαῖον. Συν-

Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ἀνευρέθη εἰς τὴν Ὀλυνθον καὶ εὑρίσκεται κατατεθειμένον εἰς τὸ Μουσεῖον Τέχνης τῆς Βιέννης¹.

Ὄς φαίνεται, ἀποδίδεται σπουδαία σημασία εἰς τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς συνθήκης αὐτῆς καὶ τοῦτο, ὡς διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον τῆς Συνθήκης, ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν διακίνησιν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν οἰκονομικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων. Δηλαδὴ οἱ Μακεδόνες ἐπέτρεψαν τὴν ἐλευθέραν ἑξαγωγὴν πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς τῆς πίσσης καὶ ἔνδειας διὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων, ἐνῷ ἐπεφύλαξαν εἰς ἑαυτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἑξαγωγῆς τῆς λευκῆς ἐλάτης, ἡ δοπία, ὡς φαίνεται, ἐθεωρεῖτο εἶδος στρατηγικῆς πρώτης ύλης καὶ διὰ τοῦτο ἔχορηγεῖτο μόνον διὰ κοινοὺς συμμαχικούς σκοπούς.

Κεφ. B

στ. 9 κ.ἔ. Ἐξαγωγὴ δ’ ἔστω καὶ πίσσης καὶ ἔνδειων
[ο]ἰκοδομιστηρίωμ πάντων, καὶ ναυπηγησίμων
 δὲ πλὴν ἐλατίνων, δὲ τι ἀμ μὴ τὸ κοινὸν
 δέηται, τῷ δὲ κοινῷ καὶ τούτων εἰν
 ἑξαγωγὴν, εἰπόντας Ἀμύνται πρὸν ἑξάγειν,
 τελέοντας τὰ τέλεα τὰ γεγραμμένα[α].
 καὶ τῶν ἄλλων ἑξαγωγὴν δὲ εἰν καὶ δια(α)γω-
 γὴν τελέοντιν τέλεα καὶ Χαλκιδεῦσι ἐκγ
 Μακεδονίης καὶ Μακεδόσιν ἐ[κ] Χαλκιδέων.

Εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς συνθήκης συνομολογεῖται μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων ἡ ἀπαγόρευσις εἰς ἑκάτερον τῶν συμμάχων, νὰ προβῇ εἰς τὴν σύναψιν διμερῶν συμβάσεων μὲ τοὺς Ἀμφιπολίτας, Βοτιαίους, Ἀκανθίους καὶ Μενδαίους, χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων².

Τέλος παρατίθεται ὁ ὅρκος τῆς συμμαχίας, διὰ τοῦ ὄποίου οἱ σύμμαχοι ὑπόσχονται νὰ διαφυλάξουν τὰ συμπεφωνημένα καὶ νὰ ἀντιδράσουν ἀμέσως εἰς περίπτωσιν προσβολῆς ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων μερῶν. Τὸ κείμενον τοῦ ὅρκου δὲν διεσώθη ὀλόκληρον, πλὴν ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι παρέχει τὰ αὐτὰ περίπου στοιχεῖα τοῦ ὅρκου τῆς Νικιείου Εἰρήνης³.

Θῆκαι Ἀμύνται τῷ Εριδαίον καὶ Χαλκιδεῦσι συμμάχους εἰν ἀλλήλοισι κατὰ πάντας ἀνθούπον[ς] ἔτεα πεντήκοντα. Ἐάν]τις ἐπ' Ἀμύνταν ἦτι ἐπὶ τ[ὴν] χώρην ἐπὶ π[ο]λέμοι [ἢ] ἐπὶ Χαλκιδέας, βοηθεῖν] Χαλκιδέας] Ἀμύνται καὶ Ἀμύνταν Χαλκιδεῦσιν].

1. Bengtson, ἔ.ἄ., σ. 178.

2. Ο Bengtson, ἔ.ἄ., (Dittenberger) φρονεῖ ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἐν λόγῳ πόλεις δὲν ἀνήκον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Χαλκιδέων.

3. Θ ου κ. V, 18, 9: ὅρκον δὲ ποιήσασθαι Ἀθηναίον πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους κατὰ πόλεις, ὅμινόντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὅρκον ἐκάτεροι τὸν μέγιστον ἐξ ἐκάστης πόλεως. Ὁ δὲ ὅρκος ἔστω ὅδε, «Ἐμμενῶ ταῖς ξυνθήκαις καὶ ταῖς σπονδαῖς ταῖσδε δικαιώς καὶ ἀδόλως».

*"Ορκος συμμ[αχίης· φυλάξω τὰ συγκεί]μενα
Χαλκιδ[εῦσι, καὶ ἐάν τις ἥῃ ἐπ' Ἀ]μύνταν
[ές τὴν χώρην ἐπὶ πολέμοι, βοηθήσω Ἀμύνται.*

3. Συνθήκη τῆς Σπάρτης¹ μὲν τὸν Βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα τὸν Γ', τὴν Ἀκανθον καὶ Ἀπολλωνίαν (383 π.Χ.)

Ἡ κατωτέρῳ συνθήκῃ εἶναι πολυμερής καὶ συνωμολογήθη μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα Γ' καὶ τῆς Ἀκάνθου. Ἡ συνθήκη αὕτη φαίνεται διτές ἐγένετο τὸ 383 π.Χ. εἰς τὴν Λακεδαίμονα². Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αὖτε μέγισται τῶν περὶ Ὁλυνθον πόλεων πρέσβεις, ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα³.

4. Συνθήκη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀμύντα Γ' κατὰ τὰ ἔτη 375 ἢ 373 π.Χ.⁴

Ἡ ἀνευρεθεῖσα ἐπιγραφὴ τῆς ἐπιμάχου αὐτῆς συνθήκης ἀποτελεῖ ἐν ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν σύναψιν συμμαχίας αὐτῶν μετὰ τοῦ Μακεδόνος Βασιλέως Ἀμύντα καὶ τοῦ νιόυ του Ἀλεξανδρου. Ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς συνθήκης, τὸ ὅποιον ὑπέστη ἐπεξεργασίαν καὶ συμπληρώσεις ὑπὸ τῶν Dittenberger, Koumarouδη καὶ Köhler⁵, συνάγεται διτές ἡ συνθήκη,

1. Διόδωρος XV, 19,3, Ξενοφῶντος, Ἑλληνικά V, 2,11, Ἰσοκράτους, Πανηγ., 126 (Bengtson, ἔ.ἄ., σ. 198., ἀρ. 249.

2. Ξενοφῶντος, Ἑλληνικά V, 2, 11.

3. Βλ. Διόδωρον XV, 19,3: Ἀμύντας ἴδιαν τε δύναμιν συνεστήσατο καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ποιησάμενος συμμάχους ἐπεισεν ἐξαποστείλαι στρατηγὸν καὶ δύναμιν ἀξιόλογον ἐπὶ τοὺς Ὁλυνθίους. Ξενοφ. Ἑλλ. V, 2, 11 κ.ε. Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αὖτε μέγισται τῶν περὶ Ὁλυνθον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα. ἀκόνσατες δὲ οἱ ἔφοροι ὃν ἔνεκα ἤκου, προσήγαγον αὐτοὺς πρός τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμάχους ... λεχθέντων δὲ τούτων ἐδίδοσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς συμμάχοις λόγον καὶ ἐκέλευν σιγμόντεν διτές τι γιγνώσκει τις ἄριστον τῇ Πελοποννήσῳ τε καὶ τοῖς συμμάχοις. ἐκ τούτον μέρτοι πολλοὶ μὲν συνηγόρευον στρατιὰν ποιεῖν, μάλιστα δὲ οἱ βουλόμενοι χαροῦσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἔδοξε πέμπεν τὸ εἰς τοὺς μιρίους σύνταγμα ἐκάστην πόλιν. λόγοι δὲ ἐγένοντο ἀργύριον τε ἀντ' ἀνδρῶν ἐξεῖναι διδόναι τῇ βουλομένῃ τῶν πόλεων, τριώβιον Λιγυναῖον κατὰ ἄνδρα, ἵππεις τε εἴ τις παρέχει, ἀντὶ τεττάρων ὀπλιτῶν τὸν μισθὸν τῷ ἵππῃ δίδοσθαι εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἐκλέποι τὴν στρατιάν, ἐξεῖναι Λακεδαιμονίοις ἐπιζημιοῦν στατῆρι κατὰ τὸν ἄνδρα τῆς ἡμέρας.

4. Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης αὐτῆς ἀνευρέθη εἰς τὰς Ἀθήνας μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κείμενου δὲν ἀνευρέθη καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον εἰκασίαι εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθοῦν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου του.

5. Βλ. Bengtson, ἔ.ἄ., σ. 220-221., ἀρ. 264.

ώς πρὸς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον παρεδόθη εἰς τὴν ἴστορίαν, χωρίζεται εἰς δύο κυρίως σημεῖα, τὰ ὅποια ρυθμίζουν τὰ ἔξῆς θέματα:

Τὴν ἀποστολὴν ἐπιτροπῆς (ἀντιπροσωπείας), ἡ ὅποια θὰ ἐλάμβανε τοὺς ὄρκους παρὰ τῶν Μακεδόνων Ἀμύντα τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ νίοῦ του Ἀλεξάνδρου: [ἄνδρας, οὗτοι εἰς ἀπολήψονται τὸ δόγμα] παρὰ Ἀμύντο καὶ Ἀλεξανδρῷ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δημοσιεύσεων τῆς συνθήκης ἐπιμελήσονται τῆς ἀναγραφῆς καὶ τῆς στήλης, δύος ἀντέλος ἔχηται τὰ ἐψηφισμένα τῷ δῆμῳ.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος περιέχεται ὁ ἔπαινος τοῦ βασιλέως Ἀμύντα, καθὼς καὶ τῶν ἑκατέρωθεν ἀντιπροσωπειῶν (πρέσβεων)¹. Ἀκολουθεῖ ὁ καθορισμὸς τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀντιπροσωπειῶν, προγραμματίζεται ἡ σύγκλησις μιᾶς δεξιώσεως εἰς τὸ «πρυτανεῖον»² καὶ τέλος παρατίθενται τὰ δνόματα τῶν πρεσβευτῶν, καθὼς καὶ τοῦ βασιλέως Ἀμύντα καὶ τοῦ νίοῦ του.

Ἄπὸ τὴν συνθήκην αὐτὴν ἐλλείπουν τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον³ τῆς συνάψεως τῆς συνθήκης, εἰς τὰ ἀντικείμενα τὰ ὅποια ἐρρύθμιζεν αὐτῇ, ως π.χ. τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν περίπτωσιν ὑπάρξεως ἐτέρων συμμάχων ἢ μὴ κ.λ. Ἐν πάσει δύος περιπτώσει τὸ ἔγγραφον, ἔστω καὶ εἰς τὴν μορφήν, καθ’ ἣν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς, περιέχει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μιᾶς δοκίμου συμβάσεως. Δὲν ἐλλείπουν ἐξ αὐτοῦ ὁ ἀπαιτούμενος ὑπὸ τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ τοῦ διεθνοῦς πρωτοκόλλου ἔπαινος, ἡ δημοσίευσις τῆς συνθήκης καὶ τὰ δνόματα τῶν μετεχόντων εἰς τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης.

II. ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΜΕ ΑΛΛΟΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΧΩΡΟΝ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Πέραν δύος τῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς καὶ στρατιωτικῆς δραστηριότητος τῶν Μακεδόνων μὲ τὰ διάφορα Κράτη-Πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ διπλωματικὴ καὶ στρατιωτικὴ δραστηριότητος των μὲ ξένους λαοὺς δὲν στερεῖται σημασίας⁴.

1. Ἐ[π]ιανέσαι δὲ Ἀμύνταν / καὶ τὸς πρέσβε[ιεις] τοὺς ἐλθόντ[ας παρ'] / αὐτῷ Πτολεμαῖον καὶ / Ἀρτήγορα καὶ / Ἰάσωνα. Ἐπιανέσαι [δὲ καὶ τὸς πρέσβε[ις]] τοὺς πεμφθέρτας ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς Μαζεύδονίαν περὶ τῆς συμμαχίας.

2. Δοῦναι δὲ τοῖς πρέσβεσιν τοῖς αἰρεθεῖσιν εἰς ἐφέδραια ΔΔ δο[λ]αριας ἐκάστω τὸν ταμίαν τοῦ δήμου καὶ αἴσται ἐπὶ ξένια.

3. Υπάρχουν ἀμφισβητήσεις ὡς πρὸς τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης τὸ 375 ἢ τὸ 373, ὡς πιθανότερος χρόνος φέρεται τὸ 375. Βλ. Beaglestone, ε.ά., σ. 221.

4. Σύμφωνον μεταξὺ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' (359-336) καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρχου τοῦ Γ' (359/58-338 π.Χ. = θέρος;) τοῦ 343), Ἄρριανος, Ἀνάβασις II, 14, 2 ἐδήλουν δὲ ἡ ἐπιστολὴ (τοῦ Δαρείου Γ'), ὅτι Φιλίππῳ τε πρὸς Ἀρταξέρξην φιλία καὶ

1. Σύμφωνον μεταξὺ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Γ' (θέρος τοῦ 343 π.Χ.)

‘Ως ἀναφέρει ὁ Bengtson¹, οἱ δροι τοῦ συμφώνου φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως τοῦ Φιλίππου Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν δὲν παρεδόθησαν ἐκ πρώτης πηγῆς, ἀλλὰ ὅδηγεται τις εἰς τὴν ὑπόθεσιν, διτι ὁ Φιλίππος Β', ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ἡ ἄλλως τὴν δέσμευσιν νὰ μὴν ἀναμειγνύῃ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κρατικὰς ὑποθέσεις τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Ο ἀναγνώστης τῆς συνθήκης ταύτης ὀδηγεῖται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἔχρειάζοντο δξύταται πνευματικαὶ ίκανότητες τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν, ψυχικὴ δύναμις, γνῶσις καὶ θάρρος διὰ νὰ διατυπωθῇ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ θεωρία τῆς μὴ ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ ἐνὸς κράτους ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Λακωνικώτατα, καὶ χωρὶς προσπάθειαν μεταπείσεως τοῦ ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, διατυποῦνται συμβατικοὶ κανόνες οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸν ὀδηγὸν διὰ τὴν δρᾶσιν ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων. Τὸ κείμενον δὲν διατυποῦνται μὲ πνεῦμα ἔχθρότητος, ἀλλὰ τούναντίον κυριαρχεῖ εἰς αὐτὸν ἐν πνεῦμα οἰκειότητος, πρᾶγμα τὸ δρόποιον σημαίνει ὥριμότητα καὶ ίκανότητα χρησιμοποιήσεως τῆς διπλωματικῆς γλώσσης, ἡ ὅποια ἀκολουθεῖται εἰς τὴν ἐποχὴν μας.

Τοῦτο ἐσήμαινε βεβαίως τὸν ἀμοιβαῖον μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων σεβασμὸν καὶ τὴν προσήλωσίν των εἰς τὸ δόγμα τοῦ σεβασμοῦ τῆς κρατικῆς κυριαρχίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ταυτοχρόνως δῆμος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Περσικοῦ κράτους ἀνελάμβανε ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχῃ τὰς καλάς του ὑπηρεσίας καὶ νὰ παρέχῃ προστασίαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ καὶ θρακικὰ συμφέροντα. Διὰ τὴν ὡς ἄνω συνθήκην δὲν χρειάζονται ὄμολογουμένως περισσότερα σχόλια καὶ τοῦτο ἐπειδὴ εἰς τὸ βραχύτατον αὐτῆς κείμενον ρυθμίζονται ὑψίστης σημασίας θέματα Διεθνοῦς Δικαίου, τὰ ὅποια παρουσιάζονται μὲ σαφήνειαν καὶ θετικότητα².

2. Πρώτη συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Β' τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν 358 π.Χ.

‘Ως παραδίδει ὁ Διόδωρος³, οἱ Ἰλλυριοί μετὰ τὴν κατὰ κράτος ἡτταν,

ξημαχίᾳ ἐγένετο... ἐξ οὗ δὲ αὐτὸς (Δαρεῖος) βασιλεύει Περσῶν, οὔτε πέμψαι τινὰ Ἀλέξανδρον παρὸν αὐτὸν ἐξ βεβαίωσιν τῆς πάλαι οὖσης φιλίας τε καὶ ξημαχίας, διαβῆναι τε ξὸν στρατῷ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ πολλὰ κακά ἐγγάσσασθαι Πέρσας.

1. H. Bengtson, Die Staatsverträge des Altertums, τ. II, München und Berlin 1962, σ. 321, ἔνθα ἀναφέρεται ἡ σπουδαία τῷ δόντι παρατήρησις ὅτι ὁ ἴσχυρισμὸς τοῦ ρήτορος Δημοσθένους (Φιλίππ. ΙΙ, 48), ἐτι ἀπέστειλεν πρέσβεις εἰς τὸν Πέρσην βασιλέα (351 π.Χ.), δὲν δύναται νὰ συσχετισθῇ μὲ τὸ ἐν λόγῳ σύμφωνον.

2. Bengtson, ἔ.ἄ.

3. Διοδ. XVI, οἱ δ' Ἰλλυριοὶ διαπρεσβευσάμενοι καὶ τῶν Μακεδονικῶν πόλεων πασῶν ἐκχωριζόντες ἔτυχον τῆς εἰρήνης.

τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β', ὡδηγήθησαν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς εἰρήνης καὶ ἐδέχθησαν τοὺς ὄρους εἰρήνης, τοὺς ὁποίους ἤγγυηθη ὁ Φίλιππος Β'¹.

Διὰ τῆς συνθῆκης αὐτῆς οἱ Ἰλλυριοὶ παρεχώρησαν τὰ ὑπ' αὐτῶν κατέχομενα ἐδάφη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας² καὶ καθωρίσθησαν τὰ ὅρια τῶν δύο κρατῶν, δυνάμει τῶν ὁποίων οἱ Ἰλλυριοὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς λίμνης Ἀχρίδος.

3. Σύμφωνον φιλίας μεταξὺ τοῦ Μακεδόνος Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Ἀννίβα (ἄνοιξις ἡ θέρος τοῦ 251 π.Χ.)

Ἐθεωρήθη σκόπιμος ἡ παράθεσις τοῦ κειμένου τοῦ Συμφώνου φιλίας μεταξὺ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Καρχηδονίου ἡγέτου Ἀννίβα, ὃς παραδίδει τοῦτο ὁ Πολύβιος³, καθ' ὃσον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἥτο λίαν δυσχερὲς τὸ ἔργον τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἡ σύναψις συνθηκῶν φιλίας καὶ συμμαχίας. Ἡ διέλευσις τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσωπειῶν διὰ μέσου μὴ φιλίων ἐδαφῶν ἡ θαλασσῶν, ὃς καὶ ἡ χρῆσις τῶν πρωτογόνων μέσων ἐπικοινωνίας, συνηγοροῦν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς περὶ ἡς ὁ λόγος συνθῆκης καὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτῆς εἰς τὰς λίαν σημαντικὰς διακρατικὰς σχέσεις τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων καὶ Καρχηδονίων⁴.

Κύριος σκοπὸς τοῦ συμφώνου τούτου φαίνεται νά εἶναι ἡ σύναψις μετώπου κατὰ τῆς δυνάμεως τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐξελίσσετο ὀλοέν καὶ περισσότερον εἰς ἴσχυράν δύναμιν⁵. Πρόδη τοῦτο οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ σύμμαχοί

1. Διοδ. XVI 8, 1... Φίλιππος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς μεγάλῃ παρατάξει νενικήκως τὸν Ἰλλυριὸν καὶ πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος καλούμενης λίμνης κατοικούτας ὑπρεπόντας πεποιημένος, ἀνέκαμψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, σιντεθειμένος ἔνδοξον εἰρήνην πρὸς Ἰλλυρίους.

2 ...καὶ τῶν Μακεδονικῶν πόλεων πασῶν ἐκχωρήσαντες. Διὰ πλείονα βλ. Βενγίτιον, ἔ.ἄ., σ. 269 κ.ἔ., ὃς καὶ τὴν ὑπὸ αὐτοῦ παρατιθεμένην βιβλιογραφίαν.

3. βλ. VIII, 9, 1.

4. Ἡδη ὡς παραδίδει ὁ Λιβίος (XXIII, 33 κ.ἔ. 38 κ.ἔ.), ἡ μακεδονικὴ ἀντιπροσωπεία καθὼς καὶ ἡ καρχηδονιακὴ φρουρὰ αὐτῆς ὑπέστησαν ἐπίθεσιν ὑπὸ ρωμαϊκῶν πολεμικῶν πλοίων, μὲν συνέπειαν νά περιέλθῃ εἰς χειρας τῶν Ρωμαίων τόσον ἡ ἀλληλογραφία, ὃσον καὶ τὸ κείμενον τοῦ ὄρκου τοῦ Ἀννίβα.

5. βλ. Schmidt, ἔ.ἄ., σ. 246 καὶ τὴν αὐτόθι πλουσίαν βιβλιογραφίαν. Ἐσεσθε δὲ καὶ ἡμῖν σύμμαχοι πρὸς τὸν πόλεμον ὃς ἐστιν πρὸς Ρωμαίους. βοηθήσητε δὲ ἡμῖν, ὃς ἀντιχρεία ἡ καὶ ὡς ἀν συμφωνήσωμεν, ποιησάντων δὲ τῶν θεῶν εὐημερίαν ἡμῖν κατὰ τὸν πόλεμον τὴν πρὸς Ρωμαίους καὶ τὸν συμμάχους αὐτῶν, ἀν ἀξιῶσι Ρωμαῖοι σιντίθεσθαι περὶ φιλίας, σινθησόμεθα, ὥστ' εἶναι πρὸς ὑμᾶς τὴν αὐτὴν φιλίαν, ἐφ' ὅτε μὴ ἔξειναι αὐτοῖς ἄρασθαι πρὸς ὑμᾶς μηδέποτε πόλεμον, μηδὲ εἶναι Ρωμαίους κυρίους Κερκυραίων μηδὲ Ἀπολλωνιατῶν καὶ Ἐπιδαμίων μηδὲ Φάρου μηδὲ Διμάλης καὶ Παρθίων μηδὲ Ἀτιντανίας. ἀποδώσουσι δὲ καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαρίᾳ τὸν οἰκείους πάντας, οἱ εἰσιν ἐν τῷ κοινῷ τῶν Ρωμαίων. ἐὰν δὲ αἰλωνται Ρωμαῖοι πρὸς ὑμᾶς πόλεμον ἢ πρὸς ἡμᾶς, βοηθήσουμεν ἀλλήλοις εἰς τὸν πόλεμον, καθὼς ἀν ἔκατέοις ἡ χρεία.

των κινητοποιοῦν τὴν δυναμικότητά των δμοῦ μετὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν συμμάχων των, δεσμεύονται διὰ συμφώνου ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ θέτουν ώς στόχον καὶ τελικὸν σκοπόν των τὴν νίκην των ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς δυνάμεως. Ὄμολογουμένως τὰ σχέδια τῶν δύο δυνάμεων ἥσαν εὐρύτερα ἔξ ὅσων φαίνεται εἰς τὴν ἀρχήν. Δὲν φαίνεται νὰ ἥσαν ἀπλῶς ἀμυντικαὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Καρχηδονίων.

Μετὰ τὴν ἐνδεχομένην νίκην ἐπὶ τῆς Ρώμης, ἡ πιθανότης νίοθετήσεως τῆς περιφήμου Annexions Theorie¹ εὑρίσκετο εἰς τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια τοῦ Φιλίππου, ὁ ὅποῖος θὰ ἡγεῖτο ἐν συνεχείᾳ τῆς κυριαρχίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐνῷ οἱ Καρχηδόνιοι θὰ προσήρτων τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν ἐπικράτειάν των². Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ σχέδια τῶν δύο τούτων μεγάλων δυνάμεων προσέκρουσαν εἰς τὴν ἴσχυρὰν δραστηριότητα τῆς τρίτης μεγάλης δυνάμεως τῆς Ρώμης.

Ἡ ἀνίθετος ἄποψις, ὅτι ἡ θεωρία περὶ τῆς ἐπικυριαρχίας εἰς τὸν τότε κόσμον τῶν δύο δυνάμεων ἀπετέλει ἐπινόησιν³ τῶν Ρωμαίων διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν συντριβὴν τῶν Μακεδόνων καὶ Καρχηδονίων, φαίνεται ὅτι εἶναι τοὺλάχιστον ἀληθιοφανῆς. Ὁπωσδήποτε χρειάζεται εἰς κάθε περίπτωσιν ἐχθροπραξιῶν ἡ ἐπινόησις ἐπιχειρημάτων, ἀν μὴ τι ἄλλο, τοὺλάχιστον ἀληθιοφανῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πολεμικῶν σκοπῶν τοῦ ἐπιτιθεμένου.

Οὕτω αἱ Ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες εἰσέβαλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη⁴ καὶ κατετρόπωσαν τὰς μακεδονικὰς δυνάμεις. Εἰς τοὺς ἡγέτας τῆς Ρώμης φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχή, ὅτι δὲ ἐξουδετερώσεως τῆς κυριωτέρας δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων, δηλ. τῶν Μακεδόνων, θὰ ἐπετύγχανον τὴν πλήρη ὑποταγὴν ὀλοκλήρου τῆς χώρας. Ἀλλως θὰ ἐπεχείρουν τὴν δὲ ἄλλης ὁδοῦ κατάκτησιν τῆς Ἐλλάδος, ὡς λ.χ. διὰ τῆς νοτίου Ἐλλάδος ἢ καὶ ἄλλοθεν. Ἐπίστευον δὴ. ὅτι ἡ συντριβὴ τῶν μακεδονικῶν δυνάμεων θὰ παρέλυε κάθε ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ ἐγένετο.

1. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν εἰς ἀπαντα τὰ μέλη αὐτοῦ ἀναγγωρίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς κυριάρχου Ισότητος.

‘Ωσαύτως, πάντα τὰ μέλη ὀφείλουσι νὰ διακανονίζωσι τὰς διεθνεῖς των διαφοράς δι’ εἰρηνικῶν μέσων, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ διεθνῆς εἰρήνη, ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη νὰ μὴ τίθενται ἐν κινδύνῳ. Ἡ παραβίασις λοιπὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης καὶ ἡ διὰ βιαίων μέσων (πολέμου) κατάκτησις καὶ προσάρτησις νέων ἐδαφῶν, ἀποτελεῖ τὸ βάθρον τῆς λεγομένης Θεωρίας τῆς Προσαρτήσεως.

2. H. Schmidt, ἔ.ἄ., σ. 250. Βλ. καὶ Δ. Κανατσούλη, «Μακεδονικά», τ. 10 (1970), σ. 339-340.

3. Schmidt, ἔ.ἄ., σ. 250.

4. Π. Βιζούκιδη, Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας (τῆς Ἰστορίας, τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου τοῦ Bernard Kubler), Θεσσαλονίκη 1940, σ. 5.

Παράθεσις πληροφοριῶν ὑπὸ Πολυβίου σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπίμαχον συνθήκην (Πολύβιος VII 9, 117):

"Ορκος, δν ἔθετο Ἀρρίβας δ στρατηγός, Μάγωνος, Μύρκανος, Βαρμόκαρος, καὶ πάντες γερουσιασταὶ Καρχηδονίων οἱ μετ' αὐτοῦ καὶ πάντες Καρχηδόνιοι, στρατευόμενοι μετ' αὐτοῦ πρὸς Ξενοφάνη Κλεομάχον Ἀθηναῖον πρεσβευτὴν, δν ἀπέστειλε πρὸς ἡμᾶς Φίλιππος δ βασιλεὺς Λημνητοῖον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν συμμάχων, ἐναντίον Διὸς καὶ Ἡρας καὶ Ἀπόλλωνος, ἐναντίον δαίμονος Καρχηδονίων καὶ Ἡρακλέους καὶ Ἰολάου, ἐναντίον Ἀρεως, Τρίτωνος, Ποσειδῶνος, ἐναντίον θεῶν τῶν συστρατευομένων καὶ Ἡλίου καὶ Σελήνης καὶ Γῆς, ἐναντίον ποταμῶν καὶ λιμένων καὶ ὄντας, ἐναντίον πάντων θεῶν ὅσοι κατέχουσι Καρχηδόνα, ἐναντίον τῶν πάντων ὅσοι Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα κατέχουσιν, ἐναντίον θεῶν πάντων τῶν κατὰ στρατείαν, ὅσοι τινὲς ἐφεστήκασιν ἐπὶ τοῦδε τοῦ δρόκου. Ἀρρίβας δ στρατηγὸς εἶπε καὶ πάντες Καρχηδονίων γερουσιασταὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καὶ πάντες Καρχηδόνιοι οἱ στρατευόμενοι μετ' αὐτοῦ, δ ἀν δοκῇ ὑμῖν καὶ ἡμῖν, τὸν δρόκον τοῦτον θέσθαι περὶ φιλίας καὶ εὐνοίας καλῆς, φίλους καὶ οἰκείους καὶ ἀδελφούς, ἐφ' ὃτ' εἰναι σωζομένους ὑπὸ βασιλέως Φίλιππου καὶ Μακεδόνων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι εἰσὶν αὐτῶν σύμμαχοι, κνοίους Καρχηδονίους καὶ Ἀρρίβαν τὸν στρατηγὸν καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Καρχηδονίων ὑπάρχοντας, ὅσοι τοῖς αὐτοῖς νόμοις χρῶνται, καὶ Ἰτυκαίονς, καὶ ὅσαι πόλεις καὶ ἔθνη Καρχηδονίων ὑπίκοα, καὶ τὸν στρατιώτας καὶ τὸν συμμάχοντας, καὶ πάσας πόλεις καὶ ἔθνη, πρὸς ἄ ἐστιν ἡμῖν ἥ τε φιλία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Κελτίᾳ καὶ ἐν τῇ Λιγυστίνῃ, καὶ πρὸς οὖστινας ἡμῖν ἀν γένηται φιλία καὶ συμμαχία ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ. ἐστε δὲ καὶ Φίλιππος δ βασιλεὺς καὶ Μακεδόνες καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων οἱ σύμμαχοι, σωζόμενοι καὶ φυλαττόμενοι υπὸ Καρχηδονίων τῶν συστρατευομένων καὶ ὑπὸ Ἰτυκαίων καὶ ὑπὸ πασῶν πόλεων καὶ ἔθνῶν ὅσα ἐστὶ Καρχηδονίοις ὑπίκοα, καὶ συμμάχων καὶ στρατιωτῶν, καὶ ὑπὸ πάντων ἔθνῶν καὶ πόλεων ὅσα ἐστὶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Κελτίᾳ καὶ Λιγυστίνῃ, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἀν γένωνται σύμμαχοι ἐν τοῖς κατ' Ἰταλίαν τόποις τούτοις· οὐκ ἐπιβούλεύσομεν ἄλλήλοις οὐδὲ λόχῳ χρησόμεθα ἐπ' ἄλλήλοις, μετὰ πάσης δὲ προθυμίας καὶ εὐνοίας ἄνευ δόλου καὶ ἐπιβούλης ἐσόμεθα πολέμους τοῖς πρὸς Καρχηδονίους πολεμοῦσι χωρὶς βασιλέων καὶ πόλεων καὶ ἔθνῶν, πρὸς οὓς ἡμῖν εἰσιν δροκοὶ καὶ φιλίαι. ἐσόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς πολέμους τοῖς πολεμοῦσι πρὸς βασιλέα Φίλιππον χωρὶς βασιλέων καὶ πόλεων καὶ ἔθνῶν, πρὸς οὓς ἡμῖν εἰσιν δροκοὶ καὶ φιλίαι. ἐσεσθε δὲ καὶ ἡμῖν (σύμμαχοι;) πρὸς τὸν πόλεμον, ὃς ἐστιν ἡμῖν πρὸς Ῥωμαίους, ἐως ἀν ἡμῖν καὶ ὑμῖν οἱ θεοὶ διδῶσι τὴν εὐημερίαν. βοηθήσετε δὲ ἡμῖν, ὡς ἀν χρεία ἥ καὶ ὡς ἀν συμφωνήσωμεν. ποιησάντων δὲ τῶν θεῶν εὐημερίαν ἡμῖν κατὰ τὸν πόλεμον τὴν πρὸς Ῥωμαίους καὶ τὸν συμμάχους αὐτῶν, ἀν ἀξιῶσι Ῥωμαῖοι συντίθεσθαι περὶ φιλίας, συνθησόμεθα, ὥστ' εἰναι πρὸς ὑμᾶς τὴν αὐτὴν

φιλίαν, ἐφ' ὃτε μὴ ἔξεῖναι αὐτοῖς ἀρασθαι πρὸς ὑμᾶς μηδέποτε πόλεμον, μηδ' εἶναι Ἀρωμαίους κυρίους Κερκυράιων μηδ' Ἀπολλωνιατῶν καὶ Ἐπιδαμνίων μηδὲ Φάρον μηδὲ Διμάλης καὶ Παρθίνων μηδ' Ἀτιντανίας. ἀποδώσοντι δὲ καὶ Λημητρίῳ τῷ Φαρίῳ τὸν οἰκείοντας πάντας, οὐ εἰσιν ἐν τῷ κοινῷ τῶν ስΡωμαίων. ἐὰν δὲ αἱρωνται ስΡωμαῖοι πρὸς ὑμᾶς πόλεμον ἢ πρὸς ὑμᾶς, βοηθήσομεν ἀλλήλοις εἰς τὸν πόλεμον, καθὼς ἀν ἔκατέροις ἥ χρεία. ὅμοίως δὲ καὶ ἐάν τινες ἄλλοι χωρὶς βασιλέων καὶ πόλεων καὶ ἔθνῶν, πρὸς ἡμῖν εἰσιν ὅρκοι καὶ φιλίαι. ἐὰν δὲ δοκῇ ἡμῖν ἀφελεῖν ἢ προσθεῖναι πρὸς τόνδε τὸν ὅρκον, ἀφελούμεν ἢ προσθήσομεν ὡς ἀν ἡμῖν δοκῇ ἀμφοτέροις.

Παράθεσις πληροφοριῶν ὑπὸ τοῦ ስΑππιανοῦ ἐν Μακεδονικῇ 1,2:

Αὐτὸς δὲ Φίλιππος ἀρχῆς ἐπιθυμίᾳ μείζονος, οὐδέν τι προπαθών, ἔπειμπε πρὸς Ἀρνίβαν εἰς τὴν ḵΙταλίαν πρέσβεις, ὃν ἤγειτο Ξενοφάνης, ὑπισχνούμενος αὐτῷ συμμαχήσειν ἐπὶ τὴν ḵΙταλίαν, εἰ κάκεινος αὐτῷ σύνθοιτο κατεργάσασθαι τὴν ḵΕλλάδα· συμβάντος δὲ ταῦτα τοῦ ስΑρνίβου καὶ ἐπὶ τῇ συνθήκῃ ὁμόσαντος πρέσβεις τε ἀντιπέμφαντος ἐπὶ τὸν ὅρκον τοῦ Φιλίππου, ስΡωμαίων τριήρης ἔλαβε τοὺς ἔκατέρους πρέσβεις ἀναπλέοντας καὶ εἰς ስΡώμην ἐκόμισεν.

Ἀππιανοῦ Μακεδ. 2, 4: Καὶ τέλος Αἴτωλοί τε πρῶτοι καὶ σφᾶς ἀνευ ስΡωμαίων Φιλίππων συνέβησαν, καὶ πρέσβεις αὐτοῦ Φιλίππου καὶ ስΡωμαίων ἐπὶ διαλλαγῆς ἀφίκοντο ἐς ስΡώμην, καὶ ἐγένοντο συνθήκαι ስΡωμαίοις καὶ Φιλίππῳ, μηδετέρους ἀδικεῖν τοὺς ἔκατέρωθεν φίλους.

Τί παραδίδει ὁ Ζωναρᾶς¹:

‘Ο δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος φανερώτατος τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπονδαστής, τῆς γὰρ ḵΕλλάδος προσεπάρξαι θέλων, συνθήκας πρὸς τὸν ስΑρνίβαν ἔθετο, ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν μὲν ḵΙταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δὲ ḵΕλλάδα καὶ τὴν ḵΗπειρον μετὰ τῶν νήσων ἐκεῖνον. ή μὲν οὖν ὁμολογία ἐπὶ τούτοις ἐγένετο...

Συμπράσματα καὶ κρίσεις ἐπὶ τῆς συνθήκης
Μακεδόνων - Καρχηδόνων

Πρόκειται ὁμολογουμένως περὶ συνθήκης κλασσικοῦ τύπου διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος. Ὁ ἄξων Φιλίππου-Ἀρνίβα ἔμελε νὰ ρυθμίσῃ ἐφεξῆς τὰς τύχας τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπραγματοποιοῦντο τὰ σχέδια αὐτοῦ.

Ὁ διεθνοῦς δικαίου χαρακτήρ τῆς συνθήκης ταύτης εἶναι ἐμφανής. Τὸ σύμφωνον προβλέπει τὴν διατήρησιν σχέσεων εἰρήνης καὶ φιλίας μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων δυνάμεων ἐμμέσως δὲ προβλέπει καὶ τὴν διατήρησιν

1. Ζωναρᾶς IX, 4, 2.

μιᾶς ἐννόμου τάξεως εἰς τὰς σχέσεις τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς, ἐνθα διαδραματίζονται γεγονότα.

Ἐξ ἀπόψεως νομικῆς ἀξιολογήσεως, ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη πληροῦ τὰς θεμελιώδεις ἐκείνας ἀρχάς, ἥτοι ἐνυπάρχει εἰς αὐτὴν τὸ στοιχεῖον τῆς δηλώσεως βουλήσεως ἴσοτίμων δυνάμεων, ἐν προκειμένῳ δὲ πρόκειται περὶ συνθήκης τοῦ τύπου τοῦ «multi laterale konvention».

Δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ μιᾶς τυπικῆς συνθήκης, ἀλλὰ οὐσιαστικῆς συμμαχίας διὰ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν δύο δυνάμεων κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Δι’ αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ μονοπωλιακὴ ἐκμετάλλευσις τῶν πλουσίων Ἰταλικῶν περιοχῶν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι θὰ ἐλάμβανον τουλάχιστον εἰς τὰ σχέδια τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, ἐνῷ οἱ σύμμαχοί των Μακεδόνες θὰ ἡσαν κύριοι ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἐπικυρούμενον ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν συμμαχιῶν δι’ ὄρκων, ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ ἐγγύησιν, ὅτι ἕκατερος τῶν συμμάχων ὥφειλε νὰ ἐπέμβῃ εἰς περίπτωσιν ἐμφανίσεως ἔξωθεν ἐπιδρομέων ἐναντίον οίουδήποτε τῶν συμβαλλομένων καὶ τῶν συμμάχων των.

Οἱ ὄρκος, τὸν ὅποιον ἔδωκεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Καρχηδονίων Ἀννίβας, ὁμοῦ μετὰ τῶν γερουσιαστῶν¹, σημαίνει ὅτι ἐξ ὀνόματος τῶν Καρχηδονίων μετεῖχεν τῆς ὑπογραφῆς ἐπικυρώσεως τῆς συνθήκης ὀλόκληρος ὁ Καρχηδονικὸς λαὸς διὰ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας του, καθ’ ὅσον ἡ γερουσία τῶν Καρχηδονίων εἶναι δυνατὸν νὰ παραλληλισθῇ πρὸς ἐν σύγχρονον κοινοβούλιον².

Δυστυχῶς ὅμως ὁ πολυμέτωπος ἀγὼν τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐναντίον τόσον τῶν βαρβαρικῶν φυλῶν, ὅσον καὶ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Νότου, δὲν ἀφῆκε νὰ ἀποβῇ ἡ συμμαχία μετὰ τοῦ Ἀννίβα ἐπαγωγικῆς. Οἱ ἀνηλεήτης καὶ συνεχής πόλεμος, ὁ ἐπονομαζόμενος «Πρῶτος Μακεδονικὸς» (215-205 π.Χ.), τὰς μὲν δυνάμεις τοῦ Φιλίππου ἐδέσμευσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἀφῆκε τοῦτον νὰ ἀποστείλῃ τὴν τόσον ἀπαραίτητον καταστᾶσαν βοήθειαν πρὸς τὸν Ἀννίβαν, οὕτε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ του, τὴν ἐκδίωξιν δηλ. τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν. Η διασπορὰ αὗτη τῶν Μακεδονικῶν δυνάμεων τοὺς μὲν Ἑλληνας ἀπεδεκάτισε καὶ τὴν χώραν των ἀπ’ ἄκρου εἰς ἄκρον κατέστρεψεν. Ως μόνοι κερδισμένοι ἐξ αὐτοῦ ἔξῆλθον οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι καθ’ ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον κατώρθωσαν νὰ ἀντιμετω-

1. Πολυβ. VII 9, 1. Βλ. ἐπ’ αὐτοῦ σχόλια τοῦ Hattie Schmidt, ε.ά., σ. 249 μὲ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.

2. Τοῦ αὐτοῦ, ε.ά. Περίπου μὲ τὴν ἴσχυν τῆς Βοριοαμερικανικῆς Γερουσίας καὶ τοῦ Βρεταννικοῦ κοινοβουλίου.

πίσουν ἐπιτυχῶς τὸν Ἀννίβαν, ἀπομονωθέντα εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, καὶ νὰ τὸν καταστήσουν ἀκίνδυνον ἐν τέλει¹.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν Μακεδόνων οὕτω ἐπεξετείνετο πρὸς ἄπασς τὰς κατευθύνσεις. Ἡ τύχη τῆς ἀνωτέρω συνθήκης ἐκριθῆ ὁριστικῶς, ὅταν τὸ θέρος τοῦ 205 π.Χ. ὁ Φίλιππος Ε' ὑπογράφει διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του εἰς τὴν Φοινίκην, πρωτεύουσαν τῆς Ἕπειρωτικῆς συμπολιτείας, συνθήκην εἰρήνης μὲ τοὺς Ῥωμαίους, διὰ τῆς ὥποιας ἔληξεν ὁ πρῶτος Μακεδονικὸς πόλεμος. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 205 π.Χ. διακόπτουν οἱ Μακεδόνες τὸν δεσμὸν των μὲ τοὺς Καρχηδονίους².

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Σ. ΑΝΘΕΜΙΔΗΣ

RÉSUMÉ

Achilléas Anthemides, Conventions des anciens Macédoniens.

Cette étude sur les conventions entre les villes-états des anciens Grecs et plus exactement des anciens Macédoniens présente l'activité juridique de l'état des Macédoniens et leurs relations avec les autres états.

Les textes des conventions des Macédoniens entre les autres villes-états helléniques aussi bien qu'entre les autres nations, constituent des conventions internationales où dominent les principes de «*pacta sunt servanda*» et de «*clausula rebus sic standibus*».

À une inscription du Ve siècle avant J. C. on peut lire le texte de la convention célèbre des Athéniens avec Perdikkas II, le Macédonien. Selon le droit public international contemporain ce pacte constitue une convention d'amitié.

Donc, les Macédoniens montrèrent une très grande clairvoyance aux problèmes politiques, une sagesse et une capacité aux négociations.

L'étude actuelle contient les textes et les commentaires de sept conventions. À la fin on trouve des conclusions et des jugements concernant les dites conventions entre les Macédoniens et les Grecs du Sud, aussi bien qu'entre les Perses et les Carthaginois. On peut observer l'esprit juridique des chefs Macédoniens.

1. Δ. Κατσούλη, *Ἱστορία τῆς Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 69.

2. Διὰ πλειόνα βλ. Schmidt, Ἑ.α., σ. 28, 38.